

4.5. Zahraničný obchod	2
4.6. Miestny región	6

IV. ročník

Seminár z geografie /60 hodín/

1. Astronómia	12
2. Fyzická geografia	24
3. Geológia a mineralógia	12
4. Krajinná ekológia	12

Alternatívne učebné osnovy, tak ako aj celý alternatívny učebný plán pre gymnázia je od školského roku 1998/99 schválený ministerstvom školstva SR ako alternatíva pre gymnázia s pôsobnosťou pre celú Slovenskú republiku.

ALTERNATIVE TEACHING PLAN IN GEOGRAPHY ON GRAMMAR SCHOOL

Alica DRAGULOVÁ

Summary

The aim of this alternative teaching plan is to make studium on Grammar school the most effective and modern. Alternative curriculum from geography watch first of all interest of student about subject, regnirements on examination to study to university and the connection of theoretical knowledge with practical life.

Recenzent: PaedDr. Ján Kancír, CSc.

GEOGRAFICKÁ OLYMPIÁDA NA GYMNÁZIÁCH

Vladimír SABOL

Abstract

The Geographical Olympiad is one of the school activities supporting the many-sided student's development. The content and goals of the Geographical Olympiad participate in the fulfillment of the goals of geography as a school subject which is a didactic modification of the science branch. The students-participants of the Geographical Olympiad in all the categories have a chance of gaining a sufficient amount of information and facts, that can be confronted with the technical literature and experts during the competitions. This competetion in the subject is organised annually for the students of elementary schools, secondary grammar schols /gymnasiums/ and secondary vocational schools.

Key words: *geography, talent, group, sphere of the countryside.*

Mgr. Vladimír SABOL

Gymnázium L. Stöckela, Jiráskova 12, 085 01 Bardejov

Úvod

Súčasná spoločenská prax stavia do popredia záujmu našej pedagogiky ideu celoživotného vzdelávania a výchovy. Je evidentné, že táto idea sa nemôže realizovať iba v rámci obligátneho vyučovania, alebo ako jeho výsledok. Čoraz nástojčivejšie sa totiž ukazuje, že základnú výchovnú a vzdelávaciu orientáciu poskytovanú školou je potrebné rozvíjať vo všetkých rovinách resp. oblastiach spoločenského života.

Škola má umožniť žiakom hľadať v záujmovej sfére seba samých, to čo im je blízke a rozvíjať u nich relatívne trvalé, osobne i spoločensky prospešné a významné záujmy. Ide teda o to, aby sa v každej škole vytvorili také predpoklady, ktoré by popri existujúcej sústave školského vyučovania (povinných, voliteľných a nepovinných predmetoch) tvorili v mimovyučovacích školských aktivitách ucelenú sústavu príležitostí pre cieľavedomý rozvoj záujmov. Práca v záujmových krúžkoch im to umožňuje.

V dnešnom období okrem pozitívnych prejavov sme často svedkami množstva samovoľných, spoločensky nežiadúcich prejavov mladých ľudí. Dobré vedenie záujmovej činnosti sa dostane do povedomia žiakov a poskytnutá možnosť sebarealizácie podnieti ich záujem pracovať v krúžku. Návšteva krúžku sa stane súčasťou ich režimu, prípadný úspech z vlastnej práce im prinesie pocit uspokojenia, psychickej vyrovnanosti, stane sa vhodnou motiváciou pre ich ďalšie štúdium. Tam, kde práca prestáva byť nutnosťou a stáva sa slobodnou tvorčou činnosťou, zdrojom uspokojenia, žiak cíti, že sa v nej realizuje, čo je dôležitým momentom našej výchovnej práce.

V kontexte týchto určení v tomto príspevku je potrebné poukázať na význam geografickej olympiády, ako vhodnej formy mimovyučovacej školskej aktivity pre racionálne využitie voľného času žiakov gymnaziálneho štúdia.

Geografická olympiáda ako forma záujmovej činnosti

Myšlienka geografickej olympiády sa zrodila v súvislosti s tvorbou novej koncepcie rozvoja geografie na Slovensku, z podnetu Slovenskej geografickej spoločnosti SAV a katedier geografie UK v Bratislave. Prvý ročník súťaže bol vyhlásený v školskom roku 1972/73. V súčasnosti sa táto činnosť riadi organizačným poriadkom, ktorý bol prijatý na základe Zásad MŠ SR platných od 1. júla 1977, kde sú zverejnené aj jej konkrétne ciele. Je dobrovoľnou záujmovou činnosťou žiakov základných a stredných škôl. Je založená na systematickej skupinovej alebo individuálnej práci učiteľov s talentovanými žiakmi. Priamo súvisí s výchovno-vzdelávacím procesom v rámci školskej geografie, ktorá je didaktickou modifikáciou geografie.

Širokospektrálny obsah školskej geografie umožňuje zapojiť sa do GO hlavne budúcim geografovi, ale aj záujemcom o štúdium iných odborov. Týka sa to hlavne tých žiakov, ktorých zaujímajú prebiehajúce procesy a javy v krajinnej sfére, ktorým nie je ľahostajný prístup využívania jej potenciálu a princípy zachovania ekologickej stability.

GO svojou masovou základňou súťažiacich a kvalitatívnou úrovňou sa zaradila na školách, ako rovnocenná súťaž medzi ostatnými predmetovými súťažami. Stala sa účinným prostriedkom rozvoja geografie.

Štruktúra GO

Súťaží sa v troch kolách: školskom, krajskom a celoštátnom, vypracovaním a obhajobou samostatne napísanej práce na zvolenú tému a riešením úloh formou písomných testov. Témy písomných prác vypisuje Slovenská komisia GO v 4 kategóriach:

kategória A: Súťažné témy sa týkajú aktuálnych problémov z regionálnej geografie stveta okrem Slovenska.

kategória B: Súťažné témy tejto kategórie umožňuje žiakom neformálny konkrétny aj komplexný pohľad pri spracovaní aktuálnych problémov z geografie SR.

kategória C: Súťažné témy tejto kategórie sú v súčasnom období orientované na geoeologické a environmentálne problémy krajinskej sféry, resp. jej regiónov.

kategória D: Tému práce si žiaci volia samostatne. Práca sa zakladá na terénnom výskume a pozorovaní a má sa v nej čo najviac prejavíť samostatný prístup k riešeniu danej problematiky. Spravidla je zameraná na územie SR.

Skúsenosti a poznatky z práce v krúžku geografickej olympiády na gymnáziu

Práce **kategórie A** majú prevažne kompilačný charakter. Autori prác sú nútení získať geografické informácie konfrontovať s odbornou literatúrou a pracovať aj s cudzojazyčnou literatúrou, ktorá poskytuje aktuálne informácie. Tie sú dôležité pre úspech v súťaži. Túto kategóriu si vyberajú najmä žiaci nižších ročníkov. V poslednom období zvyšujú úroveň prác informácie získané z internetovej siete a ich spracovanie počítačovou sieťou.

Súťažiaci, ktorí si vybrali **kategóriu B** sa oboznamujú s geografickým vývojom regiónov SR v historickom kontexte, s fyzicko-geografickými podmienkami, s prehľadom socioekonomických aktivít s ich štruktúrou, dynamikou, s dominantnými lokalizačnými faktormi. Majú možnosť porovnávať tieto ukazovatele a vyhodnocovať ich. Prihliadnuc k ich vekovým dispozíciám, kedy u nich dochádza k fixácii názorov na základe získaných informácií, je dôležité aby správne pochopili celkové dianie u nás. Spracovanie geografických informácií o svojom rodisku, okrese, kraji či republike je pozitívnym zdrojom ich psychického, vedomostného a mravného cítenia. Získané informácie sa dajú vhodne využiť vo vyučovacom procese.

Žiaci, ktorí sa zapájajú do **kategórie C** majú možnosť vyhodnocovať hlavne prírodnú zložku životného prostredia z hľadiska jej využívania človekom. Mapovanie týchto problémov a návrhy na zlepšenie sú z pozície chápania mladého človeka veľmi dôležité. Vzácné je konštatovanie, že prístup autorov prác k týmto hodnotám je veľmi „čistý“ a nekompromisný v súvislosti s využívaním prírodného potenciálu vybraných regiónov. Regionálne či globálne problémy krajinskej sféry, ktoré registrujeme hlavne v poslednom období rozširujú obsah skúmania v témach kategórie C s geoeologickou problematikou. Považujeme za veľmi užitočné, aby sa s tým mladí ľudia zaoberali.

Kategóriu D si volia žiaci hlavne z vyšších ročníkov, pretože náročnosť spracovania vybranej témy je tu najvyššia. Autori sú spravidla mladí výskumníci, ktorí sa často prezentujú veľmi hodnotnými prácami.

Z vlastných skúseností môžeme povedať, že geografické pozorovanie je pre žiakov zložitý proces, ktorý ich vedie k cieľavedomej originalite. Nie všetci „výskumníci“ dospejú k zovše-

obecným záverom, vyžaduje si to istú dávku geografického citu a talentu. Keď sa to podarí, dostaví sa žiadúci výchovnovzdelávací efekt. Z toho dôvodu je dôležité v začiatkoch krúžkovej činnosti robiť vhodnú selekciu, registrovať schopnosti žiakov a na tomto základe pomáhať im vyberať témy na spracovanie.

Je veľmi dôležité správne zorientovať žiakov, ktorí robia výskum, napr. v miestnej oblasti na geografické pozorovanie. Žiaci sa pokúšajú vniesť do pozorovania svoj vlastný experimentálny obsah. Treba im dovoliť experimentovať, ale priestor na experimentovanie musíme vymedziť. V opačnom prípade hrozí odbočenie od témy, čo má nežiadúci dopad na celkovú úroveň práce. Snažíme sa ich nabádať k tomu, aby pozorovaním zisťovali podobnosti a rozdiely, aby pochopili podstatu pozorovaných javov, aby ich pozorovanie viedlo k zobšobecnujúcim záverom. Žiakov treba vopred vyzbrojiť informáciami pre postupné kroky. Každý žiak je schopný v záujmovej oblasti tvoriť, aj keď v rozdielnej kvalite. Pritom je veľmi dôležité, aby objavoval nové vzťahy a neuspokojil sa len s reprodukovaním naučených faktov.

Didaktika geografie posudzuje prácu so štatistickým materiálom ako dôležitý zdroj pre vyučovanie. Každý žiak je nútený k štatistickému spracovaniu získaných informácií.

Žiaci sa oboznamujú s funkciou číselného materiálu, s vyhotovovaním grafov, diagramov, ktoré chápu ako náčrty zobrazujúce isté kvalitatívne informácie. Keď chcú aby ich práca bola dobre ohodnotená musia „vyrábať“ zo získaných číselných údajov tabuľky, grafy, diagramy a pod. Tu sa snažíme dosiahnuť to, aby žiaci videli a pochopili mnohostrannú a zložitú podmiennosť geografických javov, aby ich vedeli čítať, vyhodnocovať, robiť správne závery.

Súčasťou tejto predmetovej súťaže sú aj vedomostné testy, ktoré olympionici absolvujú priamo na mieste konania súťaže. Testy pozostávajú z otázok a úloh, ktoré sú koncipované z učebných osnov geografie pre gymnázia a stredné odborné školy. Uplatňujú sa v nich otázky a úlohy vyžadujúce od súťažiacich vysvetlenie príčin určitých javov ich vzájomných vzťahov, schopnosť samostatného a logického myslenia, rozhodovania a tvorenia záverov. Časť otázok má faktografický charakter, ktorými sa sledujú základné vedomosti žiakov z geografie. Pri dôkladnejšej analýze svojím spôsobom špecifických problémových situácií, ktoré musí účastník GO riešiť, ich zvládnutie vyžaduje veľké úsilie, osobnú náročnosť pri spracovaní vybranej témy, systematickú dôslednú spoluprácu s učiteľom. Žiaci dostávajú príležitosť prezentovať svoje schopnosti na základe vlastného nadania, musia však zvládnuť prostredníctvom písomného prejavu náročnejší myšlienkový celok. Nesmieme dopustiť absenciu samotných logických operácií pri riešení geografických problémov. Znamenalo by to neúspech v intelektuálne náročnejších činnostiach.

Odovzdávanie súťažných prác do školského kola je príjemným pocitom tak pre žiakov ako aj pre učiteľa, ktorý priebeh spracovania koordinoval. Vedúci krúžku má vytvoriť dôstojnú, príjemnú atmosféru pri odovzdávaní prác. Ak sa súťažiacim podarí úspešne ukončiť túto činnosť, ak prežijú pocit spokojnosti z dobre vykonanej práce, ak sú výsledky snaženia správne ocenené, vznikne chuť do ďalšej práce. To je hlavná motivácia pre ďalšiu činnosť. Pravda, ak sa tieto požiadavky nesplnia, nemôžeme hovoriť o efektívnosti krúžkovej činnosti. Vzájomne sa rešpektujúca, partnerská spolupráca medzi vedúcim krúžku a jeho členmi, často aj spolupráca s rodičmi, poskytuje komplexný pohľad na vývoj žiackej osobnosti. Rodičia pri dôkladnom oboznámení sa s problémami, ktoré rieši ich dieťa, oboznámení s mierou úspešnosti

v súťaži, ochotne pomáhajú riešiť vzniknuté problémy najmä technického charakteru. Pre učiteľa sú to cenné podnety pre zvyšovanie konkrétnosti a adresnosti vlastnej výchovnej práce.

Okrem už spomínaných výchovnovzdelávacích cieľov je potrebné spomenúť ešte jeden z podstatných motivačných činiteľov – súťaživosť. Súťaživosť po celú dobu drží žiaka v mier-
nom napätí. Z hľadiska fyzického, psychického a sociálneho vývoja v tomto období sú žiaci
citliví, plní vzruchu a osobnostných premien. Ich reakcie bývajú zafarbené citovým prežívaním
všetkého, čo súvisí s ich osobnou prezentáciou, ale i snahou pomôcť aj svojim spolužiakom,
čo je veľmi sympatické. Zapojenie sa do súťaže, porovnanie svojich schopností so schopnos-
ťami svojich rovesníkov, konfrontácia názorov na geografické problémy, možnosť prekonzul-
tovať obsah svojej práce s odborníkmi, verejná konfrontácia vlastných schopností v rámci
testov a obhajoby, to všetko vo väčšine prípadov pôsobí veľmi pozitívne na intelektuálny vývoj
žiakov.

Geografická olympiáda je veľká hra. Aby mala svojich hráčov, musíme sa neustále snažiť,
aby bola zaujímavá a príťažlivá. Poznanie, že niektorí žiaci na základe práce v krúžku GO si
vybrali budúce povolanie učiteľa vždy poteší, dáva mu pocit, že i pri mnohých problémoch,
s ktorými sa stretáva, nebola jeho práca zbytočná. Odmenou učiteľovi je vychovaný človek,
ktorý si dokáže vážiť prírodu a spoločnosť, ktorá mu poskytuje možnosti k tomu, aby sa mohol
realizovať k svojej spokojnosti.

Dodatok

Tieto konštatácie a poznatky sa opierajú o vlastné skúsenosti z doterajšej praxe (za posled-
ných 7 rokov žiaci nášho bardejovského gymnázia získali 8 celoštátnych víťazstiev v rôznych
kategóriách). Netreba ich chápať apodikticky, ale iba ako určitý trend, ktorý zodpovedá
praktickým zámerom.

THE GEOGRAPHICAL OLYMPIAD AT GYMNASIUMS

Vladimír SABOL

Summary

The Geographical Olympiad is one of the school activities supporting the many-sided
student's development. The content and goals of the Geographical Olympiad participate in the
fulfillment of the goals of geography as a school subject which is a didactic modification of
the science branch. The students-participants of the Geographical Olympiad in all the cathe-
gories have a chance of gaining a sufficient amount of information and facts, that can be
confronted with the technical literature and experts during the competitions. This competetion
in the subject is organised annually for the students of elementary schools, secondary grammar
schols /gymnasiums/ and secondary vocational schools.

Recenzent: PaedDr. Ján Kancír, CSc.